

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ**

**СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ
АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО
СУСПІЛЬСТВА**

**МАТЕРІАЛИ VII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ, ВИКЛАДАЧІВ ТА СПІВРОБІТНИКІВ**

(Суми, 18-19 квітня 2019 року)

**Суми
2019**

Список використаних джерел:

1. Імператив презумпції правоти поліцейських [Електронний ресурс] / Pravda.com.ua. – Режим доступу : <https://blogs.pravda.com.ua/authors/avakov/57e8c379c7361/>
2. 10 найпопулярніших висловлювань українських політиків у 2017 році [Електронний ресурс] / Realist.online. – Режим доступу : <https://realist.online/article/10-najpopulyarnishih-vislovlyuvan-ukrayinskih-politikiv-u-2017-roci>
3. Юлія Тимошенко, глава депутатської фракції "Батьківщина" в "Вечернем прайме" телеканала "112 Україна", 10.04.2017 [Електронний ресурс] / 112.ua. – Режим доступу : <https://112.ua/video/yuliya-timoshenko-glava-deputatskoj-frakcii-batkiivshhina-v-vechernem-prayme-telekanala-112-ukraina-10042017-233073.html>
4. Remarks of President Barack Obama – The State of the Union, January 20, 2015 [Electronic resource] / [https:// Voanews.com](https://Voanews.com). – Access mode : <https://learningenglish.voanews.com/a/state-of-the-union/2606992.html>
5. Reden von Bundeskanzlerin Angela Merkel ever [Electronic resource] / [Bundeskanzlerin.de](https://www.bundeskanzlerin.de/bkin-de/angela-merkel). – Access mode : <https://www.bundeskanzlerin.de/bkin-de/angela-merkel>

Наталія Іванова,

к. філол. н., ст. викладач кафедри російської мови,
зарубіжної літератури та методики навчання

Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Ірина Коломієць,

студентка Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького

МИСТЕЦТВО ЯК РЕЛІГІЯ В СИСТЕМІ НІМЕЦЬКОГО РОМАНТИЗМУ

Романтизм як епоха великих розчарувань, змін і звершень став етапом надзвичайного розвитку мистецтва, зокрема, літератури, музики та живопису.

Художня система романтизму неодноразово ставала предметом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Більше, ніж за півтора століття, вона була вивчена в різних аспектах: філософсько-естетичному (В. Ванслав, Є. Миропольська, Дж. Вільямсон, А. Гамільтон), історико-генетичному (С. Сідяков, О. Александров, Ю. Грузін), компаративному (В. Жирмунський, Д. Наливайко, О. Гугнін, Д. Хапаєва), культурологічному (Н. Берковський, Н. Соловйова, Н. Ніконова, В. Сахаров, В. Шуляр). Проте актуальними, на наш погляд, залишаються питання романтичного потрактування мистецтва, тісно пов'язаного з образом творця, художника як виняткової особистості, як деміурга. Відповідь на поставлені питання дозволить більш повно і глибоко осягнути особливості романтичного світорозуміння, принципи творення романтичного героя, зокрема образу митця, та простежити взаємозв'язки творчості з філософськими та естетичними засадами свого часу.

Мета нашого дослідження – визначити місце та роль мистецтва і художника в філософсько-естетичній системі німецького романтизму. Такий вибір можна пояснити тим, що саме німецьким романтикам – філософам, письменникам – довелося першим формулювати світоглядні та естетичні засади усього руху.

Творчість німецьких художників тяжіла до міфологічної форми мислення, до інакомовлення, до фантастики. Основи нової естетики розробили брати Шлегелі, а уподальшому їх естетичні погляди доповнювали інші письменники, зокрема, представники Ієнської школи німецького романтизму (Новаліс, Л. Тік), а також філософи – Й. Фіхте, Ф. Шеллінг, К. Зольгер. Вони були далекими від життєвої практики та більшою мірою цікавилися життям духа, піднявши художню натуру на неймовірну висоту [8]. За твердженням А. Ботнікової, романтики вважали, що митець є носієм божественної іскри та істини, прихованих від очей натовпу [1, с. 8-16].

Джерела такого відношення до художньої творчості сягають міфології. М. Берковський, досліджуючи міфологічну культуру романтиків, говорить про те, що міфологія для них була не тільки відображенням уявлень первісної

людини, а потрактовувалась як основа будь-якої творчості. Відповідно, художник є творцем нової власної міфології. Як приклад, автор наводить лист Новаліса до Ф. Шлегеля, в якому зазначається про наміри заснування нової релігії, яка має бути виключно магією [2, с. 99]. Не важко збагнути, що під «релігією» Новаліс розумів міф як поезію. А це вповні відповідало настроям епохи. Отже, у такому потрактуванні міфу як несвідомої поетичної творчості, пов'язаної з ритуалами та магією, романтики вбачали не просто фантазію. Вони, згідно із думкою В. Римського, «відмічають і генетичний зв'язок міфу (поезії) з релігією, і їхнє подальше відокремлення, не втрачають з поля зору їхню специфіку – міф видається органічним для культури, більш живучим, ніж історичні форми релігії, і проявляється в сучасності як актуальність» [7, с. 33]. Отже дослідник констатує, що романтичний погляд на мистецтво можна назвати історичним. Таким чином, первісна пізнавальна система – міф, вона ж релігія і водночас поезія, стає джерелом натхнення і ідеалом в романтичну епоху.

Сама ж творчість розуміється романтиками як щось високе, сокровенне, непоясненне і таке, що не завжди залежить від волі митця. І. Кронеберг зазначає, що у момент творчості художник, «находится, подобно магнетизированному, в состоянии ясновидения» [5, с. 295]. Про такі властивості, притаманні особливій, обраній, геніальній людині, говорили і самі романтики, наприклад, Новаліс: «Поет воистину творит в самозабутті, через що у ньому все можливе <...> Чуття поезії є близькоспорідненим чуттю пророчому та релігійному чуттю провидіння взагалі» [6, с. 325]. Усе це породжує думки про генія як «нечто божественное в человеке, которое, проявляя везде творческую свою силу, стремится внутренним своим миром изобразить творениями, созерцаемыми внутренним и внешним чувством. <...> Гений – творческое начало, чреватое идеями, понуждаемое внутренней силой к порождению оных в чувственных творениях» [5, с. 296]. «Інакшість» художника полягає, на думку І. Кронеберга, у його винятковості: «Обыкновенные люди думают, что потребны чрезвычайное побуждение извне <...> чтобы видеть что-нибудь значительное. <...> ...гений в них менее нуждается потому, что он сам собою так богат! Имея, так сказать, двойные

органы, другое зрение, другой слух, он несравненно более видит, проникает виденное и воспринимает в свою глубину» [5, с. 296].

Проте така «винятковість» художника завжди супроводжується невідвратною трагічністю. Оскільки митець не здатен пристосуватися до законів і правил суспільства. Адже їх прийняття, як правило, означає втрату таланту. Причини трагічності долі митця, на думку Ю. Ковальова, полягають не стільки в конфлікті з суспільством, скільки в самій специфіці творчої свідомості, котра робить художника «несхожим» на інших, відчужуючи тим самим його від людства [4, с. 19]. Не випадково романтики обирали героями своїх творів художників, музикантів, архітекторів, поетів.

Наприклад, більша частина творів Е. Т. А. Гофмана зосереджена на особистості художника – від музичних новел («Кавалер Глюк», «Дон Жуан») до роману «Життєва філософія кота Мурра» – присвячена темі зіткнення між художником і вульгарним середовищем, яке його оточує. У першій книзі «*Fantasiestücke in Callot's Manier*» (1814–1815) автор стверджує, що художник – не професія, а спосіб життя. Таким є Ансельм із новели «*Der golden Topf*» (1814). Уже ця рання новела демонструє основні особливості творчості Гофмана: зображуючи матеріальний світ, він майстерно передає колорит через естетичну деталь (дія новели відбувається у Дрездені, місто легко впізнається), реально передає тенденції, які існують у світі німецького бюргерства (мрії Вероніки є типовими мріями духовно обмеженої особистості жіночої статі) [3]. У новелі «*Klein Zaches, genannt Zinnober*» автор доходить висновку, що багатство й людська глухота, а також те, що люди забувають закони природи й краси, призводить до панування безглуздості й вульгарності [3].

Отже, тема мистецтва та митця в літературі епохи романтизму стала однією із головних, пов'язуючи різноманітні аспекти творчості. Такий інтерес романтиків до природи творчого процесу продиктований їх філософією та естетикою, а головною причиною можна назвати принципово нове уявлення про роль і місце мистецтва у житті суспільства. Мистецтво, у розумінні романтиків, – категорія, яка не залежить від політики, науки, економіки; вона здатна

перетворити світ і допомогти людині досягти ідеалу. Відповідно, романтизм робить із мистецтва своєрідний культ, а митця проголошує творцем.

Список використаних джерел:

1. Ботникова А. Б. Немецкий романтизм : диалог художественных форм / А. Б. Ботникова. – М. : Аспект Пресс, 2005. – 352 с.
2. Бурковський М. В. Міфологічна культура епохи романтизму / М. В. Бурковський // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Теорія культури і філософія науки. – 2013. – № 1057, вип. 49(1). – С. 98–102.
3. Гофман Э. Т. А. Житейские воззрения кота Мурра. Новеллы. Сказки : Роман, новеллы, сказки / [пер. с нем. И. Миримского, И. Лаврентьевой] / Э. Т. А. Гофман. – М. : Эксмо, 2008. – 800 с.
4. Ковалев Ю. В. Искусство новеллы и новелла об искусстве в XIX веке / Ю. В. Ковалев // Искусство и художник в зарубежной новелле XIX века. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1985 – С. 5–24.
5. Кронеберг И. Я. Отрывки / Русские эстетические трактаты первой трети XIX века. В 2-х т. Т. 2. – М. : Искусство, 1974. – С. 294–297.
6. Новалис. Фрагменти : [пер. з нім. О. Фешовець] / Новалис // Мислителі німецького романтизму. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2003. – С. 306–334.
7. Римский В. П. Миф и религия : к проблеме культурно-исторической специфики архаических религий : [монография] / В. П. Римский. – Белгород : Крестьянское дело, 2003. – 184 с.
8. Hampton Alexander. Reception, Religion and the Problem of Subjectivity in Early German Romanticism / Alexander Hampton // Journal for the History of Modern Theology / Zeitschrift für neuere Theologiegeschichte. – Volume 22. Issue 1. – 2015. – P. 35–58. DOI: <https://doi.org/10.1515/znth-2015-1003>.